

MUISTIO HALLITUKSEN ESITYSLUONNOKSESTA UUDEKSI SAAMELAISKÄRJÄLAIKSI

Viite: Saamelaiskärjälain 9 §:n mukaiset neuvottelut oikeusministeriön kanssa 20.8.2018

Saamelaiskäräjien vaalikauden keskeisin pitkän tähtäimen tavoite on saamelaisten itsemääräämisoikeuden kehittäminen. Tämän tavoitteen saavuttamiseksi tärkein kansallisen lainsäädännön osa on nimenomaan saamelaiskärjälaki. Saamelaiskärjälain sisällön uudistaminen on saamelaisten kannalta erittäin merkittävä uudistus. Jotta uudistuksen myötä Suomen lainsäädäntöön saataisiin sellaista uutta materiaalia, jonka myötä kansainvälisen tason velvoitteiden soveltaminen Suomen oloissa helpottuisi, on lain uudistuksen jälkeen täytettävä kaikki Suomea sitovat kansainväliset velvoitteet ja lisäksi Suomen poliittisen tason tavoitteeksi hyväksymän YK:n alkuperäiskansajulistuksen ilmaiseman tavoitetason. Myös saamelaiskärjälain muutoksen valmistelua varten nimetyn toimikunnan työn ja toimeksiannon tavoitteena ovat olleet nimenomaan edellä mainittujen kansainvälisten velvoitteiden toimeenpano.

Saamelaiskärjälain muutosta valmistellut työryhmä on kesäkuussa 2018 julkistanut esityksensä saamelaiskärjäläksi, jonka pohjalta valmisteltu hallituksen esitysluonnos on ollut laajalla lausuntokierroksella heinäkuussa 2018. Esitys on sisällöltään monilta osin kompromissi, eikä Saamelaiskäräjät ole vielä antanut lopullista kantaansa esityksen sisällöstä. Esitysluonnosta on kuitenkin käsitelty Saamelaiskäräjien hallituksessa ja asiantuntijalautakunnissa ja sen johdosta on kuultu alan asiantuntijoita.

Alkuperäiskansaoikeuden asiantuntijoiden ja Saamelaiskäräjien asiantuntijalautakuntien kannanottojen perusteella näyttää kuitenkin selvältä, ettei esitysluonnos ole Saamelaiskäräjien hyväksyttävissä sellaisenaan. Ennen esitysluonnoksen viemistä Saamelaiskäräjien täysistunnon käsiteltäväksi lopullista päätöksentekoa varten, Saamelaiskäräjien hallitus esittää esitysluonnokseen tehtäväksi jäljempänä muistiossa kuvatut muutokset, joiden myötä esitys vastaisi paremmin Saamelaiskäräjien ja saamelaisyhteisön näkemystä uudistettavan lain sisällöstä ja täyttäisi koko uudistustyön tavoitteiksi asetettujen kansainvälisten velvoitteiden vaatimukset.

1) SAAMELAISKÄRJÄJIEN ESITYKSET MUUTOKSIKSI

3 § Oikeus tulla merkityksi vaaliluetteloon sekä pykälää koskeva voimaantulosäännös

Saamelaiskäräjät esittää, että seuraavat vaalit tulisi käydä muutettavaksi esitetyllä 3 §:n mukaisella äänioikeutetun määritelmällä. Saamelaiskärjälain muutoksen valmistelutyöhön ryhdyttäessä työn tavoitteena oli, että muutokset tulisivat voimaan siten, että seuraavat Saamelaiskäräjien vaalit voitaisiin käydä uudistetun lain mukaisesti. Tavoite kirjattiin myös saamelaiskärjälain muutosta

valmistelleen toimikunnan tehtävänantoon. Toimikunta on esityksessään esittänyt seuraavien vaalien lykkäämistä vuodella, joten Saamelaiskäräjien hallitus katsoo, ettei esityksen mukaiselle 3 §:n voimaantulon viivästyttämiselle ole olemassa perusteita.

Myös professori Martin Scheinin on asiantuntijalausunnossaan ilmaissut asiasta vastaavan kannanoton:

Voimaantulo- ja siirtymäsäännös on toimikunnan saaman toimeksiannon vastainen ja siksi loukkaa sitä yhteisymmärrystä, joka valtioneuvoston jäsenten ja Saamelaiskäräjien kesken saavutettiin toimikunnan asettamiseksi. Toimikunnan toimeksiannon nimenomaisena lähtökohtana oli, että seuraavat Saamelaiskäräjävaalit – siis vuoden 2019 vaalit, ellei niitä lailla siirretä – voidaan käydä muutetun lain nojalla ja siis uusia äänioikeuden kriteerejä soveltaen.

Lausuntokierroksella oleva voimaantulo- ja siirtymäsäännös tarkoittaisi, että Saamelaiskäräjien vaaleja lykättäisiin vuoteen 2020 saakka ja että ne käytäisiin vanhan, siis nyt voimassa olevan ja epäonnistuneeksi osoittautuneen 3 §:n sisältämien äänioikeuden kriteerien pohjalta. Tällä ehdotuksella hallituspuolueiden edustajat toimikunnassa ovat tietoisesti rakentamassa asetelman, jossa marraskuuhun 2018 kaavailusta lain voimaantulosta lähtien ja vuoden 2020 Saamelaiskäräjävaaleihin saakka saatettaisiin nähdä ennennäkemätön kampanja valtaväestöön kuuluvien henkilöiden rekrytoimiseksi (ennen 1.1.2020) hakeutumaan Saamelaiskäräjien vaaliluetteloon ja valittamaan mahdollisista kielteisistä päätöksistä aina korkeimpaan hallinto-oikeuteen saakka. Eräiden suomalaista valtaväestöä edustavien poliitikkojen lausumien perusteella on pelättävissä, että tuollaista kampanjaa jo valmistellaan. KHO:n vuoden 2015 vaalien yhteydessä tekemien linjausten jälkeen on täysin realistista pelätä, että tuollainen kampanja pahimmillaan johtaisi siihen, että valtaväestö ottaa vallan myös Saamelaiskäräjillä. Saamelaisten yksilöiden olisi tässä tilanteessa valittava assimilaation ja Saamelaiskäräjistä riippumattoman vapaan (yhdistysmuotoisen) organisoitumisen välillä. Tämä olisi katastrofaalinen lopputulos, joka tekisi tyhjäksi monet edistysaskeleet, mitä Suomessa on viimeisten 30-40 vuoden aikana saavutettu saamelaisen alkuperäiskansamme oikeuksien toteuttamisessa.

Nähdäkseni toimikunnan ehdotukseen sisältyvä voimaantulo- ja siirtymäsäännös olisi ristiriidassa perustuslain 17 §:n 3 momentin ja 121 §:n 4 momentin kanssa, samoin kuin KP-sopimuksen 1 ja 27 artiklojen, TSS-sopimuksen 1 artiklan ja rotusyrjinnän vastaisen yleissopimuksen 2 ja 5 artiklan kanssa. Se vaarantaa vakavasti KP- ja TSS-sopimuksissa turvatun Saamen kansan itsemääräämisoikeuden, perustuslaissa turvatun saamelaisten itsehallinnon, KP-sopimuksessa ja perustuslaissa turvatun saamelaisten oikeuden rauhassa nauttia omasta kulttuuristaan ja saamelaisten suojan valtiovallan tai yksityisten taholta tulevalta syrjinnältä.

3 §:n yksityiskohtaiset perustelut

Saamelaiskäräjät esittää seuraavaa lisäystä 3 §:n yksityiskohtaisiin perusteluihin, s. 45, lisäys kursivilla:

Äänioikeuden edellytyksiä koskevan säännöksen otsikkona olisi oikeus tulla merkityksi vaaliluetteloon. Säännös sisältäisi voimassa olevan lain tapaan subjektiivisena kriteerinä henkilön suostumuksen, toisin sanoen hakeutumisen vaaliluetteloon ja sitten lisäksi objektiiviset perusteet hakemuksen hyväksymiselle.

Pykälän 1 momentin johdantovirkkeeseen sisältyvää subjektiivista edellytystä ehdotetaan muutettavaksi vastaamaan pykälän otsikkoa ja edellä esitettyä, että kyse on ainoastaan oikeudesta tulla merkityksi saamelaiskäräjien vaaliluetteloon, ei muista oikeuksista. Henkilön olisi nykyiseen tapaan identifioitava itsensä saamelaiseksi ja merkintä vaaliluettelossa edellyttäisi nykyiseen tapaan suostumusta hakeutua vaaliluetteloon. *Itseidentifikaatiolle ei anneta laajempaa merkitystä kuin se, että henkilö pitää itseään saamelaisena ja siten antaa luvan tulla merkityksi vaaliluetteloon.*

4 § Saamelaisten kotiseutualue

Saamelaiskäräjät esittää saamelaisten kotiseutualueen kartan liittämistä lakiin Saamelaiskäräjistä.

5 § Saamelaiskäräjien yleinen toimivalta

Saamelaiskäräjät esittää, että pykälän sisältämää rahoituksen myöntämistä koskevaa mainintaa selkiytettäisiin, koska lausuntokierroksen yhteydessä kyseinen kohta on herättänyt kysymyksiä mm. Lapin aluehallintoviraston suunnalla.

Lapin aluehallintovirasto katsoo, että 5 §:n 2 momentin lisäyksen ”sekä myöntää rahoitusta” suhdetta 8 §:ssä tarkoitettuihin tulisi täsmentää. Oikeus myöntää rahoitusta on lähtökohtaisesti laajempi kuin 8 §:ssä säädetty oikeus päättää yhteiseen käyttöön osoitettujen varojen jakamisesta. Yksityiskohtaisissa perusteluissa todetaan, että lisäyksellä ei ole tarkoitus muuttaa 8 §:n sääntelyä, mutta täsmennys olisi hyvä kirjata näkyviin suoraan lakitekstiin.

9 § Yhteistoiminta- ja neuvotteluelvoite

Saamelaiskäräjät esittää seuraavia muutoksia 9 §:än, muutokset kursivoilla:

Viranomaiset ja muut julkisia hallintotehtäviä hoitavat neuvottelevat saamelaiskäräjien kanssa pyrkien saavuttamaan yhteisymmärryksen tai suostumuksen saamelaisten kotiseutualueella toteutettaville tai vaikutuksiltaan sinne ulottuville sekä muille erityisesti saamelaisten kieleen tai kulttuuriin taikka heidän asemaansa tai oikeuksiinsa alkuperäiskansana vaikuttaville laajakantoisille tai merkittäville toimenpiteille, jotka koskevat:

- 1) yhdyskuntasuunnittelua;
- 2) valtionmaan, suojelualueiden ja erämaa-alueiden hoitoa, käyttöä, vuokrausta ja luovutusta;
- 3) kaivosmineraaleja sisältävän esiintymän etsintää ja hyödyntämistä sekä valtion maa- ja vesialueilla tapahtuvaa kullanhuuhtontaa;

- 4) saamelaisten kulttuurimuotoon kuuluvan elinkeinon lainsäädännöllistä tai hallinnollista muutosta;
- 5) saamenkielisen ja saamen kielen kouluopetuksen sekä sosiaali- ja terveystalvelujen kehittämistä;
- 6) *saamen kieltä, kulttuuria ja elinkeinojen kehittämistä koskevia avustuksia sekä saamelaiskäräjien toimintaan osoitettavia varoja taikka*
- 7) muuta vastaavaa saamelaisten kieleen, kulttuuriin tai heidän asemaansa alkuperäiskansana vaikuttavaa asiaa.

Käydyistä neuvotteluista on laadittava pöytäkirja.

Viranomaisten ja muiden julkisia hallintotehtäviä hoitavien on 1 momentissa tarkoitettuja toimenpiteitä suunnitellessaan ja toteuttaessaan *huolehdittava* siitä, ettei saamelaisten oikeudelle harjoittaa kieltään, kulttuuriaan ja perinteisiä elinkeinojaan aiheudu huomattavaa haittaa ja että saamelaisten oikeuksia alkuperäiskansana voidaan turvata ja edistää.

Perustelut

Saamelaiskäräjien hallitus yhtyy lausuntopalautteeseen, että 9 §:n 1 momentin luetteloon lisättäisiin, että neuvoteltaisiin myös saamen kieltä, kulttuuria ja elinkeinojen kehittämistä koskevista avustuksista sekä Saamelaiskäräjien toimintaan osoitetuista varoista valtion budjetissa.

Lisäksi saamelaiskäräjien hallitus toteaa, että huomattavan haitan aiheuttaminen saamelaisten oikeudelle harjoittaa kieltään ja kulttuuriaan on jo nykyisin tulkittu olevan kiellettyä ainakin Suomea velvoittavan KP-sopimuksen 27 artiklan perusteella. KP-sopimuksen tarkoittama kiello on luonteeltaan ehdoton. Vastaavasti kiello on suoraan johdettavissa myös Suomen perustuslain 17§:n 3 momentin sisällöstä, joten välillisesti Suomen lainsäädäntöön sisältyy jo nykyisellään asiallisesti ja luonteeltaan ehdotonta heikentämiskielloa vastaavat säädökset. Tästä syystä ei ole olemassa perusteita sille, miksi saamelaiskäräjälakiin sisällytettävän heikentämiskiellon ratkaisun sanamuotoon olisi sisällytettävä kiellon käytännön tehokkuutta merkittävästi heikentävä ”on pyrittävä” - lievennys. Lisäksi kyseisen kaltainen lievennös voitaisiin myös tulkita tarkoitukseksi muuttaa vallitsevaa oikeustilaa sallivampaan suuntaan säädöksessä tarkoitettujen haittojen aiheuttamisen suhteen.

Saamelaiskäräjien hallituksen kantaa vastaavasti professori Martin Scheinin on esityksen sisältämän sanamuodon osalta ilmaissut perustellun huolensa erityisesti esityksen voimassa olevaa oikeustilaa osittain heikentävästä vaikutuksesta:

Toimikunta ehdottaa varsin vaatimattomia tarkistuksia Saamelaiskäräjälain keskeiseen 9 §:n säännökseen viranomaisten ns. neuvotteluvuoroista. Säännös kuuluu ydinkysymyksiin kansalaisyhteiskunnan ja poliittisia oikeuksia koskevan yleissopimuksen 27 artiklan ja YK:n alkuperäiskansajulistuksen toteuttamisessa. Toimikunnan ehdotuksilla Suomi siirtyisi askeleen lähemmäs alkuperäiskansajulistuksen keskeistä vapaan, ennakkollisen ja tietoisin suostumuksen (FPIC) periaatetta, jota myös YK:n ihmisoikeuskomitea on soveltanut KP-sopimuksen tulkinnassa (ks. mm ratkaisu Poma Poma v. Peru). Ehdotettu 9 §:n 1 momentin johdantolauseeseen uusi muotoilu on myönteinen askel tähän suuntaan.

Sen sijaan ehdotettu uusi 3 momentti on muotoilultaan epäonnistunut, ja merkitsisi taka-askelta suhteessa siihen oikeustilaan, joka on voimassa perustuslain 17 §:n 3 momentin ja KP-sopimuksen 27 artiklan nojalla. Säännös tulisi korjata sellaiseen muotoon, jossa ”huomattavan haitan” mahdollisuus yksiselitteisesti suljetaan pois, jotta tuollainen nykyisen oikeustilan heikennys estettäisiin. Esimerkiksi:

”Viranomaisten ja muiden julkisia hallintotehtäviä hoitavien on 1 momentissa tarkoitettuja toimenpiteitä suunnitellessaan ja toteuttaessaan pyrittävä huolehtimaan siitä, että saamelaisten oikeuksia alkuperäiskansana voidaan turvata ja edistää, ja varmistettava, ettei saamelaisten oikeudelle harjoiteta kieltäen, kulttuuriaan ja perinteisiä elinkeinojaan aiheudu huomattavaa haittaa.”

9 §:n yksityiskohtaiset perustelut

Saamelaiskäräjät esittää seuraavaa lisäystä yksityiskohtaisiin perusteluihin, s. 48, lisäys kursiivilla:

*Pykälän 1 momentin mukaan viranomaiset ja muut julkisia hallintotehtäviä hoitavat neuvottelevat saamelaiskäräjien kanssa pyrkien saavuttamaan yhteisymmärryksen tai suostumuksen saamelaisten kotiseutualueella toteutettaville tai vaikutuksiltaan sinne ulottuville sekä muille erityisesti saamelaisten kieleen tai kulttuuriin taikka heidän asemaansa tai oikeuksiinsa alkuperäiskansana vaikuttaville laajakantoisille ja merkittävillä toimenpiteillä. Neuvotteluista riippumatta tulee viranomaisten edistää saamelaisten muun muassa perustuslaissa turvattujen oikeuksien toteutumista säädettäessä lakeja, tehtäessä päätöksiä ja ryhtyessä muihin toimiin. Säännöksen pääasiallinen tarkoitus on, että neuvottelut yhteistoimintavelvoitteen piiriin kuuluvista asioista käydään saamelaiskäräjien kanssa saamelaisten alkuperäiskansaoikeuksien turvaamisen näkökulmasta aidosti, molemminpuolisen arvostuksen hengessä ja vilpittömin mielin, eikä pelkästään muodollisesti lain vaatimuksen täyttämiseksi. *Todettakoon myös, että aloite neuvotteluiden käymiseen voi tulla myös saamelaiskäräjiltä. Viranomaisen velvollisuus pyrkiä yhteisymmärrykseen ulottuu myös kysymykseen siitä, mitkä asiat kuuluvat yhteistoiminta- ja neuvotteluelvoitteen piiriin.**

Lisäksi Saamelaiskäräjät esittää seuraavaa lisäystä yksityiskohtaisiin perusteluihin, s. 48, lisäys kursiivilla:

*Yhteistoiminnan ja neuvottelujen edellytyksenä on, että neuvotteluosapuolilla on oikeat ja riittävän kattavat tiedot neuvottelujen kohteena olevasta asiasta ja suunnitellun toimenpiteen vaikutuksista. *Saamelaiskäräjillä on oikeus saada tarvittavat tiedot myös salassapitosäännösten estämättä.* Osapuolten tasavertainen asema neuvotteluissa voi edellyttää, että viranomaiset ja muut julkista hallintotehtävää hoitavat toimittavat saamelaiskäräjille tällaisen riittäviin tietoihin ja selvityksiin perustuvan kirjallisen selostuksen kyseistä toimenpidettä koskevista keskeisistä kysymyksistä ennen neuvottelua. Kirjallinen selostus voi sisältää esimerkiksi alustavan arvion toimenpiteen vaikutuksista saamelaisten kieleen, kulttuuriin tai saamelaisten asemaan alkuperäiskansana.*

10 § Kokoonpano ja toimikausi

Saamelaiskäräjät esittää seuraavia muutoksia, muutokset kursivilla:

Saamelaiskäräjiin kuuluu *21 jäsentä* ja viisi varajäsentä, jotka valitaan saamelaiskäräjien vaaleilla neljäksi kalenterivuodeksi kerrallaan. Saamelaiskäräjissä tulee olla vähintään *kolme* jäsentä Inarin kunnasta, *kolme* jäsentä Utsjoen kunnasta, kolme jäsentä Enontekiön kunnasta ja kolme jäsentä Sodankylän kunnan Lapin paliskunnan alueelta ja yksi varajäsen kustakin mainitusta kunnasta *tai Sodankylän kunnan Lapin paliskunnan alueelta*.

Lisäksi käräjissä tulee olla saamelaisten kotiseutualueen ulkopuolelta vähintään yksi jäsen ja varajäsen.

Valtioneuvosto määrää saamelaiskäräjien vaalien tuloksen perusteella saamelaiskäräjien jäsenet ja varajäsenet tehtäviinsä, myöntää pyynnöstä eron tehtävästä ja määrää mainittujen vaalien tuloksen perusteella uuden jäsenen ja varajäsenen sen tilalle, joka on vaalikauden aikana lakannut olemasta jäsen tai varajäsen.

Saamelaiskäräjien jäsenen tai varajäsenen menettäessä 22 §:ssä tarkoitetun vaalikelpoisuuden tehtävänsä valtioneuvoston on saamelaiskäräjien aloitteesta todettava hänen luottamustoimensa lakanneeksi.

13 § Saamelaiskäräjien hallitus

Saamelaiskäräjät esittää seuraavaa muutosta 13 §:än, muutos kursivilla:

Saamelaiskäräjät valitsee keskuudestaan hallituksen, jossa on puheenjohtaja ja kaksi varapuheenjohtajaa sekä enintään viisi muuta jäsentä. Saamelaiskäräjät valitsee *keskuudestaan* hallitukseen kaksi varajäsentä. Valinnasta on välittömästi ilmoitettava oikeusministeriölle.

Vaalivuonna toimiva hallitus jatkaa tehtävässään siihen asti, kunnes uusi hallitus on vaalien jälkeen valittu.

Hallitus valmistelee asiat saamelaiskäräjien kokoukselle ja toimeenpanee käräjien päätökset siten kuin työjärjestyksessä tarkemmin määrätään.

Saamelaiskäräjien työjärjestyksessä voidaan määrätä varapuheenjohtajan ja muun hallituksen jäsenen tehtävän päätoimisuudesta.

14 § Muut toimielimet

Saamelaiskäräjät esittää seuraavaa muutosta 14 §:än, muutos kursivilla:

Saamelaiskäräjät asettaa kulloinkin vaalikauden alussa vaalilautakunnan 4 luvussa tarkoitettuja vaaleja varten. Käräjät voi asettaa myös muita toimielimiä saamelaisten *omaa kieltään ja kulttuuriaan koskevaan* itsehallintoon kuuluvien asioiden hoitamiseksi.

Vaaliluettelon merkitsemistä koskevien oikaisuvaatimusten ratkaisemista varten on oikaisulautakunta.

Kyseiseen terminologiseen epätarkkuuteen on kiinnittänyt huomiota muun muassa Suomen porosaamelaiset ry, ja kyseinen pieni epätarkkuus tulisikin korjata esityksen mukaisesti.

Suomen porosaamelaiset ry:

Nykyisessä saamelaiskäräjälaiissa sekä lausunnolla olleessa luonnoksessa käytetään termiä kulttuuri-itsehallinto ainoastaan yhdessä säännöksessä, 14 §:n 1 momentissa. Tätä termiä käytettiin alkuperäisessä perustuslain säännöksessä (HM 51 a §) ja saamelaiskäräjälain 1 §:ssä mainitun 14 §:n lisäksi. Uudessa perustuslaissa itsehallintosäännöstä tarkistettiin niin, että kulttuuri- itsehallinto -yhdyssanasta poistettiin etuliite ”kulttuuri”. Vastaava muutos tehtiin saamelaiskäräjälain 1 §:ään vuonna 2002 (L 1279/2002). Asiallista muutosta näillä tarkistuksilla ei lain perustelujen mukaan tavoiteltu (HE 1/1998 vp, s. 176 ja HE 234/2002 vp, s. 15). Tuolloin hyväksytyyn lain muutoksen yhteydessä 14 §:ään jäi kuitenkin epähuomiossa ilmaisu ”kulttuuri- itsehallinto”, vaikka sekin kohta olisi pitänyt muuttaa vastaavalla tavalla. Yhdistys esittää, että tämä kohta muutetaan perustuslain ja saamelaiskäräjälain 1 §:n mukaiseen muotoon ”saamen kieltä ja kulttuuria koskevaan itsehallintoon...”

20 § Vaalilautakunta

Saamelaiskäräjät esittää seuraavaa lisäystä yksityiskohtaisiin perusteluihin, s. 56-57, lisäys kursiivilla:

Pykälän 2 momenttiin ehdotetaan otettaviksi säännökset vaalilautakunnan kokoonpanosta. Nykyisin asiasta säädetään pykälän 3 momentissa. Vaalilautakuntaan kuuluu ehdotuksen mukaan puheenjohtajan lisäksi nykyisen neljän jäsenen asemesta kuusi jäsentä, joista kullakin on henkilökohtainen varajäsen. Vaalilautakunnassa tulee olla jäsen ja varajäsen jokaisesta saamelaisten kotiseutualueen kunnasta. Tältä osin ehdotus vastaa voimassa olevan 20 §:n 3 momentin sääntelyä. Saamelaisten oikeutta alkuperäiskansana itse määrittää, kuka on saamelainen, eli niin sanottua ryhmäidentifikaatiota ehdotetaan vahvistettavaksi laajentamalla vaalilautakunnan kokoonpanoa. Saamen eri kieliryhmien tulee ehdotetun uuden säännöksen mukaan olla vaalilautakunnassa edustettuina. Saamen kielillä tarkoitetaan inarin-, koltan- ja pohjoissaamen kieliä. Vaalilautakunnan tulee sen tehtävien ja lautakunnan toiminnan hyväksyttävyyteen kohdistuvien vaatimusten takia edustaa mahdollisimman laajasti saamelaisyhteisön ja -kulttuurin moninaisuutta. Tämä tulee ottaa vaalilautakunnan jäseniä valittaessa asianmukaisesti huomioon.

26 § Oikaisulautakunta vaaliluettelon ottamista ja siitä poistamista koskevissa asioissa

Saamelaiskäräjät esittää seuraavia muutoksia 26 §:än, muutokset kursiivilla:

Saamelaiskäräjät nimittää neljäksi vuodeksi kerrallaan oikaisulautakunnan, joka on toiminnassaan itsenäinen ja riippumaton. Lautakuntaan kuuluu puheenjohtaja ja kolme muuta jäsentä. Oikaisulautakunta valitsee keskuudestaan varapuheenjohtajan.

Puheenjohtajan kelpoisuusvaatimuksena on, että hänellä on oikeustieteen ylempi korkeakoulututkinto tai oikeustieteellinen jatkotutkinto sekä saamelaiskulttuurin tuntemusta. Lautakunnan muilta jäseniltä ja varajäseniltä vaaditaan hyvää perehtyneisyyttä oikaisulautakunnan toimialaan. Oikaisulautakunnan puheenjohtajan ja jäsenten ei tarvitse olla merkittynä saamelaiskäräjien vaaliluetteloon.

Saamelaiskäräjien ja sen hallituksen sekä vaalilautakunnan jäsen tai varajäsen ei voi kuulua oikaisulautakuntaan.

Oikaisulautakunta on päätösvaltainen, kun läsnä ovat puheenjohtaja tai varapuheenjohtaja ja vähintään kaksi jäsentä.

Asioiden valmistelua varten oikaisulautakunnalla on sihteeri ja tarvittavaa muuta henkilökuntaa. Saamelaiskäräjät nimittää henkilökunnan lautakunnan ehdotuksesta. Asian käsittelyyn oikaisulautakunnassa sovelletaan hallintolainkäyttölakia (586/1996), jollei tässä laissa toisin säädetä. Työskentelyn järjestämisestä lautakunnassa määrätään tarkemmin lautakunnan vahvistamassa työjärjestyksessä.

Perustelut

Saamelaiskäräjien hallituksen käsityksen mukaan esitetty oikaisulautakunnan nimittämistapa loukkaisi saamelaisten itsemääräämisoikeutta tarkoittaen valtion suoraa puuttumista alkuperäiskansan sisäisiin asioihin ja heikentäisi siten saamelaisten kieltä ja kulttuuria koskevan itsehallintoaseman toteutumista. Esitysluonnos on saanut saamelaisyhteiskunnalta voimakasta ja selkeää kritiikkiä erityisesti juuri oikaisulautakunnan nimittämistä koskevilta osin. Kritiikkiä ovat antaneet muun muassa Norjan ja Ruotsin Saamelaiskäräjät, Saamelaisneuvosto sekä useat saamelaisyhdistykset. Esimerkiksi Suomen porosaamelaiset ry on ilmaissut huolensa oikaisulautakunnan osalta selkeästi ja perustellusti:

Saamelaisten itsehallinto nauttii perustuslain suojaa, jonka ytimeen kuuluu saamelaisten oikeus asettaa ja valita itse omat itsehallintoonsa kuuluvat toimielimet. Ehdotuksen mukaan tämä oikeus siirrettäisiin tuon lautakunnan osalta oikeusministeriölle. Tosiasiassa lautakunnasta tulisi oikeusministeriön toimielin, ei saamelaisten itsehallintoon kuuluva toimielin. Ratkaisu merkitsisi saamelaisten itsehallinnon perustuslain suojan murtamista. Se taas edellyttäisi lain muutoksen säätämistä perustuslainsäätämisyjärjestyksessä. Toinen heikkous liittyy läheisesti sanottuun. Saamelaiskäräjät asettaa voimassa olevan lakinsa mukaan kaikki omat toimielimensä. Oikaisulautakuntaa koskeva ehdotus merkitsisi toteutuessaan poikkeamaa tästä ja johtaisi saamelaisten itsehallinnon heikentämiseen ja samalla kansainvälisoikeudelliseen rikkomukseen (ks. HE 248/1994 vp, s. 21).

26 b § Valitus oikaisulautakunnan päätöksestä

Saamelaiskäräjien hallitus toteaa yhtyen myös asiassa saamelaisyhteiskunnan antamaan lausuntopalautteeseen, että saamelaisten itsemääräämisoikeuden nojalla saamelaisten tulisi päättää itse sisäisistä asioistaan, joihin kuuluu myös lopullinen päätäntävalta siitä, kenellä on oikeus tulla merkityksi Saamelaiskäräjien vaaliluetteloon. Tämän johdosta Saamelaiskäräjät esittää, että 26 b § poistetaan saamelaiskäräjälaista, jolloin ylin päättävä elin vaaliluetteloon merkitsemistä koskevissa asioissa olisi Saamelaiskäräjien nimittämällä oikaisulautakunnalla. Mikäli valitusmahdollisuus korkeimpaan hallinto-oikeuteen kuitenkin säilyy, Saamelaiskäräjät esittää, että korkeimpaan hallinto-oikeuteen perustetaan nimenomainen asiantuntijakokoonpano ratkaisemaan kyseisiä valituksia. Asiantuntijakokoonpanolla tulee olla saamen kielen ja kulttuurin sekä alkuperäiskansaoikeuden asiantuntemusta.

2) TALOUDELLISET VAIKUTUKSET

Saamelaiskäräjien hallitus toteaa, että mikäli esitys saamelaiskäräjälain muutokseksi hyväksytään Saamelaiskäräjillä ja eduskunnassa, on lakimuutoksella merkittäviä taloudellisia vaikutuksia Saamelaiskäräjille. Saamelaiskäräjien hallitus arvioi, että toimeenpantaessa lakia vaalijärjestelmä sekä Saamelaiskäräjien toiminnan resursointi, erityisesti 9 §:n ja yleishallinnon osalta, vaativat lisäystä Saamelaiskäräjien toimintaan osoitettuihin varoihin. Saamelaiskäräjien resursointiin oli kiinnitetty huomiota useissa lausunnoissa.

3) MUUT EHDOT

Saamelaiskäräjät edellyttää, mikäli esitys saamelaiskäräjälain muutokseksi hyväksytään Saamelaiskäräjien kokouksessa, se hyväksytään sellaisenaan eduskunnassa. Jos esitys muuttuu eduskuntakäsittelyssä, sillä ei ole tällöin Saamelaiskäräjien hyväksyntää ja vapaata, tietoon perustuvaa ennakkosuostumusta. Tässä tapauksessa lakiesityksen käsittely eduskunnassa tulee päättää.

Helsingissä 20.8.2018

Tiina Sanila-Aikio
puheenjohtaja

Kalle Varis
vs. lakimiessihteeri

(Hallitus on hyväksynyt muistion 20.8.2018.)